

XIX əsrin sonu, XX əsrin əvvəllərinin Bakısı və ümumən Azərbaycanı haqqında düşünəndə özündən asılı olmayaraq əsrarəngiz aləmə düşürsən. Bir tərəfdən, natural təsərrüfat və onun qoruyub saxladığı cəngəvərlik ruhu, o ruhu yaşadan dəli-dolu igidlər... Digər tərəfdən də sürətli sənayeləşmə prosesinin gətirdiyi təhsil, elm, mədəniyyət havası, belə bir mühitdə geniş intişar tapan xeyriyyəçilik ənənələri.

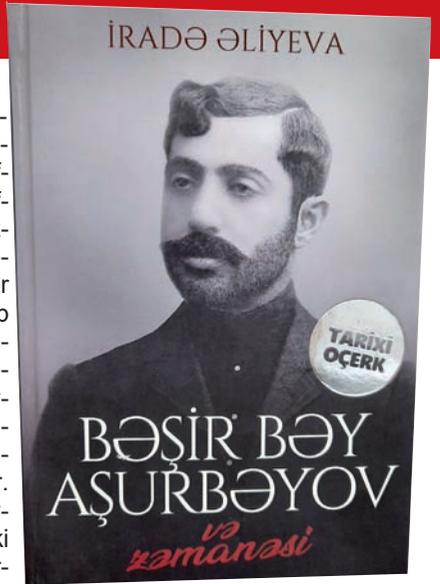
dən geniş istifadə edib.

XIX əsrin sonu, XX əsrin əvvəllərində Azərbaycan həyatında çox geniş dəyişikliklər başlanmışdı. Bir tərəfdə mütərəqqi düşüncəli ziyalı maarifçilərimiz köhnə ehkamları həyatımızdan kənarlaşdıraraq cəmiyyətin tərəqqisinə nail olmaq istəyirdilər. Digər tərəfdə isə bu ehkamları qoruyub saxlamaq, ata-babaların yolunun davam etdirilməsini istəyən mühafizəkar zümrələr vardı. Bir də elə şəxsiyyətlər vardı ki, onlar bu iki yol, iki düşünçə tərz arasında ortaq məxrəc tapma biləcəklərinə qəlbən inanırdılar. Həm yeni dövrün inkişaf ruhuna uyğunlaşırdılar, eyni zamanda əvvəlki ənənələrdən də tam qopmaq istəmirdilər. Onların hər iki sosial çevrədə öz yeri vardı. Hər iki sosial qrupda onlara böyük hörmətlə yanaşır, ehtiram göstərirdilər. Belə şəxsiyyətlərdən biri də, Bəşir bəy Aşurbəyov idi.

Kitabda onun Cəfər Cabbarlı, Vəzif Çəmənəminli kimi böyük fikir adamlarımızın təhsilinə vəsait xərclədiyini görürük. Onu da öyrənirik ki, Bəşir bəy müxtəlif nüfuzlu univesitetlərdə 29 tələbəni oxudub. Bakıda Həsən bəy Zərdabının da böyük zəhməti hesabına yaradılmış III Aleksandr adına Birinci Kişi Gimnaziyasının fəxri qəyyumlarından olub. "Rusiya Müsəlmanları Fırqəsi"nin, Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti dövründə ölkənin əsas aparıcı siyasi qüvvələrindən sayılan "İttihad" partiyasının rəhbərliyində fəal şəkildə təmsil olunub. "İttihad" qəzetinin nəşrini maliyyələşdirib. Müslüm Maqomayevin Sabunçuda teatr yaratmasına dəstək verib. Mədənələrində çalışan fəhlələr üçün evlər, onların övladlarına məktəblər tikdirib.

Bununla yanaşı, əsərdə Bəşir bəy Aşurbəyovun yeri gələndə ələ silah götürən, qoçuları hədlərini aşmağa qoymayan, hətta Bakıya səfər etmiş məşhur rus yazıçısı Maksim Qorkini ölmədən xilas edən, Bakıda azğın erməni daşnaklarının azərbaycanlılara qarşı törətdikləri qırğınlar zamanı daşnaklarla atışan, şəhərdəki şəxsi nüfuzuna görə düşmənləri tərəfindən şərənlənib bir neçə ilini sürgündə keçirməli olan igid obrazını da görürük.

Ona görə də İradə Əliyeva kitabında haqlı olaraq belə bir sual qoyur: "O

kim idi?! Sənayeləşmə proseslərində yaxından iştirak edən neft milyonçusu, təhsilin, mədəniyyətin inkişafına təmənnəsiz dəstək verən ziyalı məsenat, ittihad ideologiyasına bağlı siyasət adamı, yoxsa Bakının ən adlısanlı insanların, hətta qoçularının da hörmətlə yanaşdığı hesablaşdıqları nüfuz sahibi?! Zəmanəsinin parlaq simalarından olan Bəşir bəy Aşurbəyov bütün bu təyinləri öz şəxsiyyətində bir araya gətirir və Nargin adasında yarıda qırılmış ömrü ilə böyük bir tarixin hekayətini nəql edir".

Müəllifin oxuculara təqdim etdiyi kitabın daha bir dəyərli cəhəti burada Bəşir bəy Aşurbəyovla yanaşı onun qayınatası, Gəncəbasar bölgəsinin nüfuzlu şəxsiyyətlərindən olmuş Alahyar bəy Zülqədərovun həyat və fəaliyyətinə də geniş yer verilməsidir. Kitabı oxuduqca sovet ideologiyasının illərlə şərəldiyi, atdığı böhtanlar, yalanlar toz-duman kimi gözümüzün önündən çəkilir.

Keçmişimizi öyrənmək və öyrəndiklərimizdən nəticə çıxarmaq üçün belə kitablara çox ehtiyacımız var. Bu mənada, əməkdar jurnalist İradə xanım Əliyevanın "Bəşir bəy Aşurbəyov və zəmanəsi" kitabı oxuculara çox gözəl mütləliə zövqü yaşatmaqla yanaşı, eyni zamanda tarixi oçerk janrına maraq göstərən qələm sahiblərimizi, tarixçi alimlərimizi də yeni əsərlərlə bu faydalı missiyaya dəstək olmağa dəvət edir.

Elçin VƏLİYEV,
Tarix üzrə fəlsəfə doktoru.